

KÚNOS IGNÁC – ADAKÁLE MESEKERTJE ÉS A TÖRÖK NYELVJÁRÁSOK

TÓTH ZSOLT

KIVONAT: Kúnos Ignác a turkológia nemzetközileg kiemelkedő alakja volt, aki elévülhetetlen érdemeket szerzett a török folklórkincs felgyűjtésében. Úgy vélte, hogy nem a perzsa és az arab által megfertőzött hivatalos, hanem a még tiszta, népi nyelvet kell tanulmányoznia. Úgy látta, hogy az összehasonlító-történeti nyelvészet módszertana szempontjából rendkívül fontos a nyelvjárások felhasználása is a nyelvi elemzésekben, és nem csak a standard irodalmi nyelv, amely gyakran jelentősen módosult az erős idegen hatás alatt szókincsében és nyelvtani rendszerében. Ugyancsak felismerte, hogy a folklórszövegek a megőrzött archaizmusok révén szintén alapvető információt szolgáltatnak az összehasonlító nyelvészeti kutatások számára, hiszen a folklórszövegekben fellelhető nyelvi kincs az írásos emlékek kora előttről szolgáltat olyan adatokat, amelyekhez máshonnan már nem juthatunk hozzá, vagyis jelentősen kibővíti bizonyos nyelvi jelenségek vizsgálatának időtávját.

Ő ismertette meg a világgal, többek között, a *karagöz* árnyjátékot vagy az *ortaoyunu* népi színjátszási műfajt, de elképesztő mennyiségű és változatosságú népmese- és anekdotakincset is összegyűjtött. Legelső népköltészeti gyűjtésének helyszíne Adakále, az Al-Duna egy kis szigete volt. Népköltési gyűjteményeiben a szövegeket nem a hivatalos arab betűs írással publikálta, és mivel átírási módszere igyekezett minél hívebben tükrözni az élőbeszédet, így lejegyzései rendkívül értékes adatokat szolgáltatnak a török történeti fonetika kutatói számára is.

KULCSSZAVAK: folklór, nyelvváltozatok, török nyelvek, turkológia, oszmánli, *ortaoyunu*, *karagöz*

1860. szeptember 22-én született Hajdúsámsonon Kúnos Ignác turkológus, nyelvész és folklorista, akinek a figyelmét a török nyelvre – saját bevallása szerint – egyik, vándorló gépész nagybátyja irányította rá, aki – mivel az akkor török uralom alatt lévő Moldvában is megfordult – török nyelvi ismereteket is magára szedett. A nagybácsi lelkesen ecsetelte az ifjúnak, hogy a török áll legközelebb a magyar nyelvhez, miközben igazát számos rokon szó felemlégetésével próbálta alátámasztani. Természetesen nem a nagybácsi érvei voltak a mindent eldöntőek az ifjú Kúnos útválasztásában, nyilvánvalóan sokkal inkább esett a latba, hogy a Budapesti Tudományegyetemen, ahol 1882-ben szerzett tanári és bölcsészdoktori oklevelet, nem más, mint Vámbéry Ármin terelte a turkológia felé.

Pesti egyetemi éve alatt egy Törökországból nemrég érkezett édességáros személyében talált beszélgetőtársat magának. Tanulmányai során hamar rádöbent, hogy a török elit által beszélt oszmánlira, azaz oszmán-török nyelvre igen élesen rányomta bélyegét a perzsa és az arab nyelv hatása. Mivel Kúnos feltett szándéka volt, hogy a magyar és a török nyelv rokonságára bizonyítékot találjon, ezért úgy gondolta, hogy nem a perzsa és arab által megfertőzött hivatalos, hanem a még tiszta, népi nyelvet kell tanulmányoznia. Vagyis jól látta, hogy az összehasonlító-történeti nyelvészet módszertana szempontjából rendkívül fontos a nyelvjárásoknak, az egyes földrajzilag elkülönülő területek nyelvváltozatainak felhasználása a nyelvi elemzésekben, és nem csak a standard irodalmi nyelv, amely gyakran az erős idegen hatás alatt szókinszében, de akár nyelvtani rendszerében is jelentősen módosult. Az elit által használt oszmán-török irodalmi nyelv és a köznép által beszélt köznyelv közötti hatalmas eltérés már egyetemista éveiben is roppant zavarta. Erről Kúnos így írt: „Az a török, amelyet tanultam nem túlságosan hasonlított arra, amelyet beszéltem. Ha elolvastam egy harminc szóból álló mondatot, azt tapasztaltam, hogy a harmincből húsz szó volt arabul, hét perzsául, és legföljebb három szó volt török. Ez az összevisszaság nem volt ínyemre, ez a nyelvi hármasság nekem egy csöppet se tetszett – Vámbéry mester óráin pedig mindig ilyen szövegeket olvastunk.” (Kúnos 1999: 8–9)

Ugyancsak felismerte, hogy a folklórszövegek a megőrzött archaizmusok révén szintén alapvető információt szolgáltatnak az összehasonlító nyelvészeti kutatások számára. Az sem tántorította el elgondolásától, hogy a kor tudós

társadalma értetlenül fogadta azon elképzelését, hogy az úgymond „durva” nyelvvaltozatok tanulmányozásra érdemesek lennének. Módszertanának úttörő, paradigmaváltó jellegét igazolja, hogy hasonló értetlenkedés néha még ma is előfordul. A folklórszövegekben fellelhető nyelvi kincs az írásos emlékek kora előttről szolgáltat olyan adatokat, amelyekhez máshonnan már nem juthatunk hozzá, vagyis jelentősen kibővíti bizonyos nyelvi jelenségek vizsgálatának időtávját. Ahogy Pomozi Péter (2020: 301) is rámutat: „A prozódiai kötöttségekkel átszőtt folklórműfajok gyakran őriznek igen archaikus szóalakokat és nyelvtani szerkezeteket, ún. folklórnyelvi archaizmusokat.” Mondandóját jól szemlélteti ábrája (uo. 298), amely ugyan a magyar nyelvre vonatkozik, de a tendenciák más modern nyelvekkel kapcsolatban is hasonlóak. A török nyelvek esetén a legkorábbi nyelvemlékek a mai Mongólia területéről származó türk rovásírásos orho-ni feliratok, amelyek a VIII. század közepére datálhatók. Ezzel nagyjából azonos időből származnak kéziratok is ugyanezen írással, illetve szogd írással, kicsit későbből pedig ujjur írással (Baski 1999: 1427). Meg kell jegyezni azonban, hogy ezek nem előzményei a törökországi modern török nyelvnek, de az összehasonlító nyelvészet segítségével releváns ismereteket adhatnak. Gyarmati (1999: 1133) szerint a legkorábbi oszmán-török nyelvemlékek a XIII. századból származnak. Ezen nyelvemlékekre azonban erős perzsa irodalmi és nyelvi hatás jellemző.

1. ábra. A nyelvtörténeti vizsgálatok egyes ágainak időtávlat. Forrás: Pomozi 2020: 298.

A folklór a nyelvészettől függetlenül is Kúnos szívügye volt, sőt ezen a területen munkásságát joggal nevezhetjük világviszonylatban is kiemelkedő jelentőségűnek. Több olyan műfajú szöveget gyűjtött fel, aminek az utókor számára való megörökítésére senki nem is gondolt; akadt számos olyan mű is, amely az ő

áldozatos munkája nélkül a teljes feledés homályába veszett volna. A népmesék világa annyival magával ragadta, hogy a törökön kívül behatóan tanulmányozta a görög és a japán népmesék univerzumát is. Talán nem véletlen, hogy annyira lelkesedett a török népmesékért, hiszen azokban a sztyepei kultúrkör számos olyan motívumát megtalálta, amelyek a magyar népmesékben is gyakran előfordulnak.

Ha *A világ nyelvei* című összefoglaló kiadvány szócikkét tekintjük mérvadónak, az oszmán-török nyelvet tizenegy főbb nyelvjárásra lehetett felosztani: 1. isztambuli vagy ruméliai nyelvjárás Törökország európai részén; 2. délnyugat-anatóliai dialektus; 3. közép-anatóliai nyelvjárás; 4. dél-anatóliai vagy Földközi-tenger-melléki dialektus Dél-Anatóliában és Cipruson; 5. délkelet-anatóliai tájnyelv Adana, Gazientep és Urfa vidékén; 6. kelet-anatóliai nyelvjárás Erzurumtól keletre; 7. észak-anatóliai dialektus a Fekete-tenger mentén Samsuntól keletre; 8. északnyugat-anatóliai tájnyelv a Fekete-tenger partvidékén és Kastamonu környékén; 9. karamanli nyelvjárás (a görög írást használó törökök dialektusa); 10. más, idegen népelemek nyelve, mint pl. a lázok, jürükök, zejbekek stb. nyelvjárása; 11. Törökországon kívüli oszmán-török dialektusok jellegzetes csoportját képezik a nyugat-ruméliai nyelvjárások, amelyek Bulgária nyugati részén és Macedóniában honosak, s ugyanezt az oszmán-török tájnyelvet beszélték a Duna egykori szigetén, Adakálén is. A nyugat-ruméliai dialektusok az északkelet-anatóliai nyelvjárásokkal mutatnak egyezéseket, míg a Balkán más részein használt oszmán-török tájnyelvek az isztambuli nyelvjáráshoz kapcsolódnak (Gyarmati 1999: 1132–1133).

Az oszmán-törököt gyakorlatilag addig az időpontig nevezik oszmánnak, amíg az arab betűs írást latin betűsre nem cserélték 1928-ban Musztafa Kemál Atatürk parancsára. Az írásrendszer felváltását egy erős nyelvújító mozgalom is követte, amelyet törökül csak *dil devrimine*k, azaz nyelvi forradalomnak neveztek. 1932-ben Atatürk létrehozta a *Türk Dil Kurumut*, a Török Nyelvi Társaságot, amelynek egyik fő feladata a nyelvújítás felügyelete és végrehajtása volt. A nyelvújításban fontos szerepet játszott egyrészt a tájszavak alkalmazása, amelyek felgyűjtésére szisztematikus, kiemelten támogatott tevékenység irányult, másrészt egyes kihalt, régi török szavak felélesztése. 1934 óta rendszeresen publikálják az idegen eredetű lexikai elemek lecserélésére javasolt új török szavakat.

Ezek egy része felváltja a korábbi perzsa–arab szavak használatát, más részüket párhuzamosan használják azokkal, a javaslatok harmadik része pedig nem kerül be a mindennapi nyelvhasználatba. A nyugati kultúrszavakat a francia nyelvből vették át, viszont azokat teljesen fonetikusán jegyezték le, így első ránézésre sokszor nehezen látható a francia eredet ténye (például *kolye* < *collier* ‘nyaklánc’, *asansör* < *ascenseur* ‘lift’). A korábbi oszmán–törököt 1928 után csak török nyelvként vagy – a félreértések kiküszöbölése érdekében – törökországi török nyelvként említi a szakirodalom. A török nyelv egyike a török nyelveknek, amelyeket talán célszerűbb lenne törökségi vagy türk nyelveknek hívni. A mai török nyelvek két ágra bonthatók, közülük az egyik a bolgár–török csoport, amelybe egyedül a csuvas tartozik. A másik a köztörök csoport, ennek oguz alcsoportjába tartozik a törökországi török mellett pl. az azerbajdzsáni és a türkmén. Egy másik alcsoport a kipcsak nyelvek (pl. tatár, baskír, kirgiz, kazak, karakalpak, nogaj, karacsáj, balkár), harmadik alcsoport a turkesztáni nyelvek (pl. özbeg, mai ujjur, sárga ujjur), negyedik alcsoport a szibériai nyelvek (pl. hakasz, tuva, sór), végül pedig egy-egy külön alcsoportot alkot a haladzs, illetve a jakut nyelv (Baski 1999: 1427).

A török nyelvrokonság szélesebb kontextusba helyezése is számos problémát vet fel mind a mai napig. Az ma már nemigen kérdéses, hogy a török nyelvet az altaji nyelvcsaládba kell besorolni. Ugyanakkor ma is végleg eldöntetlen viták tárgya, hogy milyen széles a nyelvcsaládban szereplő nyelvek köre, illetve milyen kapcsolat létezik az egyes nyelvcsoporthoz között. Kezdetben az altaji nyelvek fogalma alatt a török, a mongol és a mandzsu–tunguz nyelveket értették, majd egyre inkább ide sorolták a koreai, illetve később a japán nyelvet is. A nyelvcsoporthoz tagjai között lévő kapcsolat jellegéről az altajisztika legjelentősebb képviselői között is megoszlottak a vélemények. Egyesek szerint a nyelvcsalád különböző nyelvcsoporthoz között feltétlenül létezik genetikai kapcsolat. Ezen a meggyőződésen volt például Gustaf John Ramstedt (1873–1950), Władisław Kotwicz (1872–1944), Borisz Jakovlevics Vlagyimircov (1884–1931), Nicholas Poppe (1897–1991) és Vera Ivanovna Cinciusz (1903–1983). Mások szerint nem a genetikai rokonság köti össze a nyelvcsalád csoportjait, hanem a tartós kölcsönhatás miatt közelítettek egymáshoz. Így vélte többek között Németh Gyula (1890–1976), Sinor Dénes (1916–2011), Gerard Clauson (1891–1974), Gerhard

Doerfer (1920–2003), valamint Alekszandr Mihajlovics Scserbak (1926–2008). A világviszonylatban is egyik legkiemelkedőbb altajista, Ligeti Lajos (1902–1987) mintegy szintézist teremtve a két csoport között, arra a megállapításra jutott, hogy a sokréttű, tartós érintkezésen alapuló későbbi egyezések eltakarták egy esetleg közös altaji alapnyelv nyomait.

Georg Jacob (1862–1937) német turkológus és folklorista megállapítása szerint Kúnos vetette meg a török folklórkutatások alapjait, amit a német tudós már csak azért is könnyen észlelhetett, mivel Kúnos számos művét megjelentette németül is Lipcsében és Leidenben. Kúnos első mestere, Vámbéry Ármin nem kevés pátoossal, de a realitásoktól nem elrugaszkodva így méltatta a tudóst: „Akár az utcára szórt gyöngyök, gyémántok és egyéb drágakövek, úgy hevernek szanaszét a török népköltészet kincsei, anélkül hogy összegyűjtőjük akadt volna, anélkül hogy az őket megillető figyelmet felébresztették volna. Igen érdemes munkára vállalkozott tehát Kúnos Ignác, amidőn figyelmét az eddig teljesen elhanyagolt irodalmi kincsre fordította, és e szerteszt heverő drágaságokat összeszedetve, gyönyörű népmesék díszes koszorújával ajándékozta meg az európai olvasóközönséget.” (Idézi Gülensoy 1999: o. n.)

Kúnos legelső népköltészeti gyűjtésének helyszíne Adakále, az Al-Duna egy kis szigete volt, amelynek mérete a Margit-szigetéhez hasonló. A szigeten, melynek nevének jelentése ‘Szigetvár’, kb. 5-600 főnyi ruméliai török muszlim élte sajátos, idegen befolyástól mentesnek maradt életét. A magyar közönség számára érdekessé tette ezt a szigetet, hogy Jókai Mór az *Aranyember* című regényében erről mintázta a Senki szigetét. A sziget sorsa is jelképes, a Vaskapu-erőmű építésekor elsüllyesztették, mert a fejlesztések útjában állt, és a kis, archaikus kultúrát hordozó közösségeknek nem sok esélyük van magukat megvédeni, ha földjüket a nagyméretű ipari beruházások helyszínének szemelik ki. Kúnos Ignác a szigeten mind lírai, mind prózai anyagokat gyűjtött, amelyek között érdekes kettősséget figyelt meg. Az elbeszélő csoportba tartozó népköltések, mint például a népmesék és a legendák, főleg régebbi emlékeket, szájról szájra öröklődő mondákat őriztek meg. Meseviláguk a távoli múltba vezet vissza. A lírai művek viszont gyarapodtak a szigetlakók sajátos élethelyzetéből, viszonyaiból származó jelenségek és érzelmek versbe ültetett megnyilvánulásaival. Amíg meseviláguk a távoli múltból építkezik, a dalaik világa az élő jelenből táplálkozik. A helyi

népdalköltészet legelterjedtebb formája a tulajdonképpeni népdal, a *türkü*. Ez több vonatkozásban különbözik a mūdaltól, a *sarkitól*. A tartalmi különbség mellett eltérnek versformájukban is. A *sarki* alapja az arab forrásból átvett időmértékes verselés, a *türküé* pedig a szótagszámító ritmus. A két műfajnak eltérő a célközönsége is: míg a *sarki* a műveltebb elemeknek szól, a *türkü* az alsóbb, képzetlen rétegek által kedvelt műfaj. Ez már csak nyelvi megformálásukból is következik, hiszen míg a *sarki* arab és perzsa elemekkel telítődött irodalmi nyelven kerül megfogalmazásra, addig a *türkü* tiszta török népnyelven. Így tehát a különböző társadalmi osztályok számára szóló dalokat egyaránt jellemzi a tartalmi, formai, stilisztikai és nyelvi szembenállás. A népdalok gyűjteményét 1906-ban adta ki Kúnos Budapesten *Ada-Kálei török népdalok* címen, míg a népmesék először 1907-ben jelentek meg Lipcsében, német nyelven, *Türkisch Volksmärchen aus Adakale* címmel, amelynek magyar változata 1923-ban látott napvilágot Budapesten *Adakále mesekertje* címmel.

Kúnos Ignác 1885-től öt évig Isztambulban élt. Ezen időszak alatt számos utazást tett, járt a Balkánon, Kis-Ázsiában, Egyiptomban, Szmirnában. Útjai során a fáradtság legkisebb jelét sem mutatva, rendületlen szorgalommal és elhivatottsággal végezte gyűjtőmunkáját, éppolyan lelkesen jegyezte le a nyelvjárási sajátosságokat, mint az addig a tudós társadalom, illetve a szélesebb közvélemény előtt ismeretlen népköltészeti alkotásokat, valamint a népszokásokat. Ő ismertette meg a világgal például a *karagöz* néven elhíresült árnyjátékot vagy az *ortaoyunu* néven ismert népi színjátszási műfajt. De még inkább meg kell emelni előtte a kalapunkat az elképesztő mennyiségű és változatosságú népmese- és anekdotakincs összegyűjtéséért.

A *karagöz* az árnyjáték egyik állandó szereplőjéről kapta nevét, amelynek a jelentése 'fekete szem'. Az oszmán birodalomban a XVI. században terjedt el ez a műfaj, amelynek eredete homályba vész. Valószínűsíthetőleg egyiptomi közvetítéssel érkezett meg az oszmánokhoz, és gyökerei talán Délkelet-Ázsiába, Jáva környékére nyúlhatnak vissza. Karagözön kívül a másik állandó főszereplő annak ellentettje, Hacivat. „Karagöz egy tanulatlan, bátor, érzelmeit egyenesen kimutató, gyorsan megharagvó és vitatkozó, a hazugságtól és képmutatástól távol álló népi karakter, aki nem érti a többi tanult szereplő [...] beszédét, vagy úgy tesz, mintha nem értené, és szavaikat ellentétes értelemmel tölti meg. Ebből

számos komikus helyzet születik. Az orrát minden dologba beleütő, tapintatlansága miatt gyakran bajba kerülő Karagöz a jelenetek végén aztán talál valami kiutat, és megmenekül a kínos szituációból. Hacivat és Karagöz pont ellentétes karakterek. A tanult, művelt, választékosan beszélő, személyes érdekeit szem előtt tartó, hivatalos rendet elfogadó, folyton alkudozó, ugyanakkor érdekhajhász és ravasz Hacivatot az egész környék okosnak tartja, hozzá fordulnak tanácsért és segítségért. Hacivat kihasználja Karagözt, és őt próbálja dolgoztatni, az ő hátán próbál felkapaszkodni.” (HTÁ) A *karagöz*-játék előadásaiban fontos szerep jut az improvizációnak, mivel a sokrétű történeteknek nincs előre megírt pontos forgatókönyve. A történetek főbb vonalakban létező vázlatai általában generációról generációra öröklődnek, ezért az előadó a saját kedve szerint vagy a közönség reakciói alapján alakíthat azokon. A történetek nagy része valamilyen szokás, élethelyzet vagy foglalkozás paródiája. A *karagöz*ben a különböző nemzetiségű szereplők ábrázolása rendkívül sztereotip.

Az *ortaayununak* szintén két fő alakja van, Kavuklu és Pişekâr. Ebben a műfajban előfordulhatott női szereplő is, akit viszont férfi alakított. Az *ortaayunuban* megjelenhetett az éles kritika az uralkodó osztály ellen, viszont az iszlám bírálata teljességgel kizárt volt. A XIX. században ezt a fajta színdarabot nyílt téren vagy nagy alapterületű kávéházakban adták elő. „Tréfás kérdések és válaszok után kezdődik az igazi társalgás. Amennyire hasonlítanak ezek a párbeszédnek Karagöz és Hacivat beszélgetéseihez, annyira különböznek is tőlük. A bábok társalgása durvább, az *ortaoyunu* szövegei illendőbbek a színészek szájába. Míg Pişekâr jóneveltségről tanúskodó udvarias tanácsokat ad, Kavuklu faragatlanul viselkedik, és fütyül a jótanácsokra. Az *ortaoyunu* jobban hasonlít a színdarabokhoz, és irodalmilag értékesebb.” (Kúnos 1999: o. n.)

Kúnos értékelése szerint: „A *karagöz* és az *ortaoyunu* lényege az utánzás, vagyis megfelel a régi görögök »Minos« nevű játékának. Ezek a játékok a Konstantinápolyban élő népeket, ezek beszédmódját, sajátos kiejtését parodizálva lassanként kerekedtek színdarabbá. E régi paródiákban két komikus szerepelt: a kopasz, nagy hasú Minosz és Mukosz, kezében a varázspálcával. A Konstantinápolyt elfoglaló oszmánok a bizánciak Minoszát Pişekârrá, ill. Hacivattá, Mukoszt pedig Kavuklúvá, ill. Karagözzé alakították. A mai Isztambulban is sokféle nációnál él, a régi bizánci időben pedig talán még többen lehettek. E nyelvi

sokszínűség alapján olyan vidám paródiák jöttek létre, hogy a nézők dőlhettek a nevetéstől...” (Uo.)

A magyar és az európai olvasót szintén Kúnos ismertette meg számos Naszreddin hodzsza-történettel. Naszreddin történetei generációkon át szájról szájra terjedtek, beépültek a török folklórb. Felületesen szemlélve a történetek egyszerű humoros, vicces elbeszélések. A humor azonban csak egy fedőréteg, alatta található a történet morálja, és gyakran ezalatt még a miszticizmus egy mélyebb rétege. Alapvető tulajdonsága Naszreddin irodalmi alakjának, hogy végül szavai segítségével győztesként kerül ki minden szituációból. Egy példa a Naszreddin-történetekre:

„Apró legényke volt még Naszreddin, a későbbi hodzsza, amikor megszólítja az uccán egy koldus és alamizsnát kér tőle. – Sok jóban van otthon részed, – mondja a koldus, – nekem is juttathatnál belőle. – Szíves örömet, – feleli a gyerek. – Estétől reggelig anyám veri az apámat, reggeltől estig pedig engem náspángol a tanítóm. Akár az egészet átengedjük neked.” (Kúnos 1997: 5.)

A turkológiai kutatások európai – elsősorban német – központjai már korán felfigyeltek Kúnos Ignác munkásságára. A Friedrich Wilhelm Radloff (1837–1918) által szerkesztett nagyszabású, rövidített nevén *Proben*-ként emlegetett sorozatban Kúnos is szerepet vállalt az anatóliai és ruméliai török nyelvjárások és népköltési alkotások bemutatásával. A Berlinben született Radloff a cári Oroszországban futott be fényes tudósi karriert, egyik fontos műve a *Proben der Volkslitteratur der türkischen Stämme Südsibiriens*, amely Szentpéterváron jelent meg 14 kötetben 1866 és 1896 között, 7 kötet szövegeket tartalmaz, másik 7 a német fordításukat.

A török tudósvilágból nemcsak a folkloristák tartoznak örök hálával Kúnos Ignácnak, hanem a nyelvészek is, hiszen az 1887-ben és 1889-ben két különálló kötetben megjelent oszmán-török népköltési gyűjteményében a mesék és népdalok szövegeit nem az oszmán-török nyelv hivatalos arab betűs írásával jegyezte le, hanem ehelyett transzkripciót alkalmazott. Mivel átírási módszere igyekezett minél hívebben tükrözni az élőbeszédet, így lejegyzései rendkívül értékes

adatokat szolgáltatnak a török történeti fonetika kutatói számára. Az arab betűs oszmán-török ábécé teljesen alkalmatlan volt például a török magánhangzók visszatükrözésére, mivel összesen három magánhangzót (az arabban: *a, i, u*) különböztetett meg, míg a törökben nyolc magánhangzó létezik. Az oszmán-török írásban tehát egy jel jelölte az *a*-t és az *e*-t, egy másik az *i*-t és *ı*-t (és egyben a *y* [*j*] mássalhangzót), egy harmadik pedig az *u*-t, *ü*-t, *o*-t és *ö*-t (valamint a *v*-t), ráadásul nem is írtak ki minden egyes magánhangzót a szövegben. Ugyancsak képtelen volt jelölni az írásrendszer a magánhangzónak a (jövényszavakban előforduló) hosszúságát, holott a hosszúságukban eltérő magánhangzók néha minimálpárokat alkotnak, például *kar* ‘hó’ és *kâr* ‘profit’.

Kúnos Ignácot 1893-ban a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává választották, emellett tagja volt több nagy tekintélyű nemzetközi tudományos társaságnak is. 1900-ban Munkácsi Bernáttal útjára indította a *Keleti Szemle* uralistikai és altajisztikai folyóiratot. Bár terepmunkára menni már nem volt alkalma, az első világháború segítséget nyújtott ahhoz, hogy anyanyelvi beszélőktől gyűjthessen adatokat. 1915-ben Esztergomban és a csehországi Chebben raboskodó tatár hadifoglyoktól nyert értékes anyagokat. Rendkívüli tudását nemcsak a budapesti tanulóifjúsággal osztotta meg több mint fél évszázad hosszan, hanem 1925-ben és 1926-ban a török kormány meghívására az isztambuli és az ankarai egyetemen tartott előadásokat török nyelven. Ezen előadásai könyvben is megjelentek, a magyar változat Tasnádi Edit fordításában, *A török népköltés* címen.

Tasnádi Edit (1999: o. n.) értékelése szerint: „Törökországban valóban méltán ismerik a szakemberek (sőt a művelt nagyközönség is) Kúnos nevét, hiszen népi irodalmuk felfedezőjét tisztelhetik benne. [...] Kúnos a török népdalok, népmesék, népi játékok és Naszreddin Hodzsa anekdoták gyűjtésével olyan értékekre irányította a figyelmet, amelyeket a nép nyelvét durvának minősítő írástudók műveltségük magaslatairól mélyen lenéztek, tegyük hozzá: nem is ismertek.”

Kúnos Ignác 1945. január 12-én hunyt el Budapesten, bombatámadás áldozata lett.

Hivatkozott irodalom

- Baski Imre 1999: Török nyelvek. In: Fodor István (szerk.): *A világ nyelvei*. Akadémiai, Budapest. 1425–1430.
- Gülensoy, Tuncer 1999: Előszó. In: Kúnos Ignác: *A török népköltés. Kúnos Ignác török nyelven tartott előadásai (1925–26)*. Terebess, Budapest. <https://mek.oszk.hu/04100/04143/04143.htm#1>.
- Gyarmati Imre 1999: Oszmán-török. In: Fodor István (szerk.): *A világ nyelvei*. Akadémiai, Budapest. 1129–1135.
- HTÁ: Hagyományos török árnyjáték: Karagöz. <https://www.trt.net.tr/magyar/kultura-eletmod/2017/03/17/magyar-napokat-tartanak-bakuban-693948>.
- Kúnos Ignác 1886: *Három Karagöz-játék*. Török szövegét feljegyezte és magyarra fordította: Dr. Kúnos Ignác. (Nyelvtudományi közlemények XX., különnyomat.) MTA, Budapest.
- Kúnos Ignác 1887: *Oszmán-török népköltési gyűjtemény*. I. kötet. *Oszmán-török népmesék*. MTA, Budapest.
- Kúnos Ignác 1889: *Oszmán-török népköltési gyűjtemény*. II. kötet. *Oszmán-török népmesék és népdalok*. MTA, Budapest.
- Kúnos Ignác 1906: *Török népdalok*. Gyűjtötte, fordítással és jegyzetekkel ellátta: Kúnos Ignác. (Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből, XIX. kötet, 7. szám.) MTA, Budapest.
- Kúnos Ignác 1907: *Türkisch Volksmärchen aus Adakale. Materialien zur Kenntnis des rumelischen Türkisch*. I–II. R. Haupt, Leipzig.
- Kúnos Ignác 1923: *Adakále mesekertje*. Athenaeum, Budapest.
- Kúnos Ignác 1997: *A török hodzsza tréfái. Naszreddin mesternek a Közel és Távol Keleten ismert bölcs és híres kisázsiai hodzsának csalafintaságai és mulatságos esetei*. Terebess, Budapest. <https://mek.oszk.hu/03800/03876/03876.pdf>.
- Kúnos Ignác 1999: *A török népköltés. Kúnos Ignác török nyelven tartott előadásai (1925–26)*. Terebess, Budapest. <https://mek.oszk.hu/04100/04143/04143.htm#1>.
- Pomozi Péter 2020: A történeti nyelvészet őstörténeti alkalmazhatóságáról: lehetőségek és korlátok. In: Neparáczki Endre (szerk.): *Magyar őstörténeti műhelybeszélgetés*. Magyarságkutató Intézet, Budapest. 285–315.

Radloff, Wilhelm 1866–1896: *Proben der Volksliteratur der türkischen Stämme Südsibiriens*. (Образцы народной литературы тюркских племен, живущих в Южной Сибири и Джунгарской степи), тексты и немецкий перевод. Санкт-Петербург.

Tasnádi Edit 1999: *A fordító megjegyzései*. In: Kúnos Ignác: *A török népköltés. Kúnos Ignác török nyelven tartott előadásai (1925–26)*. Terebess, Budapest. elektronikus dokumentum: <https://mek.oszk.hu/04100/04143/04143.htm#1>.